Lisbeth Bergum Johanson

*Førstelektor, Institutt for lærerutdanning og pedagogikk
Universitetet i Tromsø*

Halvdan Eikeland

Historie og demokratisk dannelse

Bokanmeldelse

Halvdan Eikeland:

Historie og demokratisk dannelse

Kristiansand: Portal, 2013

149 sider (norsk)

ISBN: 978-82-92712-73-3

I boka *Historie og demokratisk dannelse* spør Halvdan Eikeland om historie er noe mer enn formidling av kunnskap om fortida. Har historie også en dannelsesoppgave – å danne det demokratiske mennesket? Og hvordan kan historie misbrukes og brukes? Dette er sentrale spørsmål som Eikeland tar sikte på å besvare i denne introduksjonsboka til historiedidaktikk, historiebruk og historieformidling, som blant andre har studenter i historie og historiedidaktikk som målgruppe. Det er med utgangspunkt i denne målgruppa boka vurderes. Er dette er bok som er relevant for studenter som skal utdanne seg til framtidige lærere i historie?

Boka har et kort innledningskapittel der hensikten med boka presenteres. Her redegjør Eikeland for grunnleggende problemstillinger knyttet til historie som redskap for kritisk demokratisk dannelse der historiebruk og historieformidling står sentralt. Særlig vurderer Eikeland prinsippene rundt historieformidling knyttet til historiedidaktikksteori i og utenfor skolen som mangelfulle i den norske/nordiske historiedidaktikken, og i så måte er behovet for en ny bok i historiedidaktikk tilstede. Hans mål er å knytte historiedidaktisk teori og praktisk dannelse sammen, hvilket må anses som en aktuell målsetning i den norske skolen. I dette kapitlet plasserer han seg innenfor den tyske historiedidaktiske orienteringen, som har spredt og videreutviklet seg i Norden. Den engelske retningen innen historiedidaktikk, som mange didaktikere i Norge er påvirket av, nevnes, men forklares ikke. I og med at en slik retning både er

sentral og relevant i Norge, hadde det vært ønskelig at Eikeland skrev mer utførlig om denne, særlig siden han presenterer boka som en innføring i historiedidaktikk.

I kapittel to spør forfatteren hva historie er og trekker inn ulike perspektiver, som det faghistoriske, det antropologisk-samfunnsteoretiske og det historiedidaktiske. Drøftingen av begrepene blir noe knapp og lite nyansert, og muligens vel preget av den danske historiedidaktikeren Eric Bernhards Jensens forståelse av hva historie er. Spesielt blir dette synlig når Eikeland viser til den danske historikeren Ersleb og hans bok fra 1911/1926, som også Jensen trekker frem som eksempel på det faghistoriske historieperspektivet. Boka til Ersleb bygger på det positivistiske vitenskapsteoretiske synet der muligheten for å bygge frem en sannhet ved hjelp av kilder fremheves, og det settes likhetstegn mellom fortid og historie. Selv om Eikeland kommer med kritiske bemerkninger til et slikt historiesyn, er vel ikke et 100 år gammelt verk representativt eller rådende for det faghistoriske historieperspektivet i dag? En slik forståelse av det faghistoriske historieperspektiv burde vært drøftet mer inngående. Eikeland kunne med fordel anvendt Knut Kjelstadlis (1999) innføringsbok i historiefaget som drøfter ulike perspektiv på en mer inngående måte.

“Hva er historiedidaktikk?” og “Hva er historiebruk?” er overskriftene på kapittel tre og fire. I kapittel tre får leserne en innføring i og bakgrunnshistorikk for utviklingen av den vitenskapelige historiedidaktikken i Tyskland på 1970-tallet og 1980-tallet, der historiebevissthet ble et nøkkelbegrep. Ifølge Eikeland får det tyske historiebevissthetsbegrepet kritikk fra det danske historiedidaktikermiljøet, hvor det på 1990-tallet utviklet seg et alternativt paradigme til den tyske nedsivningsmodellen, den såkalte “åpne skalamodellen” som viser hvordan historiebevissthet dannes på arenaer også utenfor skolen. I tillegg vektlegges de funksjoner historiebevisstheten kan ha i samfunnet. Kapitlet er grundig og vel gjennomarbeidet, og vil gi målgruppa en god innføring i hva historiedidaktikk i Tyskland og Danmark er. Likevel mener jeg at kapitlet ikke er like tilgjengelig som de øvrige kapitlene i boka. Dette kan muligens tilskrives at kapitlet i stor grad er hentet fra Eikelands avhandling. Selv om han i et tidligere kapittel tydeliggjør hvilke retninger innen historiedidaktikken han vil skrive om, savner jeg det anglo-amerikanske perspektiv på historiedidaktikken – noe som ville gjort kapitlet mer nyansert.

Historiebruk er tematikken i kapittel fire. Her tar Eikeland kort for seg tidligere arbeid innen fagområdet historiebruk. Han viser til en modell som anvendes for å analysere politisk historiebruk og som skal brukes i et senere kapittel. Kapitlet er kort og greit og gir en grei introduksjon for den analysen som kommer senere, men kunne med fordel vært implementert i det foregående kapitlet.

I det femte kapitlet spør Eikeland hva historieformidling er. Dette er bokas mest omfattende kapittel og tar ifølge forfatteren for seg et av bokas viktigste

temaer, nemlig historieformidlingen i skoler og universitet. Han ser på læreplaner og lærebøker i den nordiske skolen, der det har dannet seg ulike utdanningspolitiske retninger eller dannelsesstradisjoner. Eikeland redegjør for hvordan de ulike tradisjonene danner grunnlaget for utformingen av læreplaner, undervisning og lærebøker. Dannelse av historiebevissthet gjennom lærebøker viser Eikeland gjennom Jörn Rüsens tolkning av historiebevissthet og narrativ kompetanse. Eikeland refererer videre Rüsens krav til en lærebok. Disse er både nyttige og gode, og er relevant for alle som skal ta lærebøker i nærmere ettersyn. Eikeland viser her hvordan lærebøker opp gjennom tidene er blitt brukt som nasjonsbyggere, men også som byggere av kritisk og demokratisk dannelse. Dette tar han med seg videre i en analyse av læreplaner og lærebøker før kunnskapsløftet, sett i lys av dannelsesbegrepet. Analysen Eikeland gjør av læreplaner, lærebøker og demokratisk dannelse er interessant, men utgangspunktet hans for analysen er imidlertid før kunnskapsløftet, og selv om det er mulig å trekke linjer frem til læreplanen for i dag, hadde det åpenbart vært en fordel om Eikeland brukte noe mer tid på dagens lærerplan. De tyske historiedidaktikerne Karl-Ernst Jeisman og Annette Kuhns ulike syn på historiefagets bidrag til politisk dannelse drøftes også i dette kapitlet, og Eikeland viser på en utmerket måte hvordan de tyske historiedidaktikere knytter sammen forskning, teori og praksis.

I kapittel seks tar Eikeland opp hvordan - eller hva - dannelse av historiebevissthet er utenfor skolen, og refererer til Bernhard Eric Jensens "åpne skalamodell". Identitetsdannelse som sentral del av historiebevissthet blir i denne sammenheng relevant. Eikeland refererer Peter Aronsson som viser hvordan monumenter brukes i historien og blir del av våre kollektive minner, samt del av historiebevissthet og identitet. Videre viser Eikeland, gjennom Anne Eriksen, hvordan museet og dets utstilling har spilt en rolle i identitetsdannelse, og dermed har fått betydning og konsekvenser utover selve utstillingen. Han slår fast at vi imidlertid har flere problemorienterte og kritiske utstillinger enn tidligere, noe som har åpnet for debatt om hvilken rolle museer skal spille. Eikeland viser på en forståelig og enkel måte hvordan historie både kan brukes og misbrukes politisk. Spesielt grundig viser han hvordan Goldhagens avhandling om Holocaust og den tyske befolkningens støtte til denne, skapte stor debatt omkring misbruk av historien. Historiebruken eksemplifiseres også gjennom det kommersielle og leseren får arbeidsoppgaver som er relevante for å forstå bruken av historie i dette. Eikeland synliggjør hvordan dannelse av historiebevissthet foregår utenfor skolen, men kapitlet dreier seg i hovedsak om begrepene historiebruk og misbruk? Kanskje kunne Eikeland tydeligere knyttet disse begrepene til historiebevissthet.

Avslutningsvis tar Eikeland opp utfordringer i det framtidige historiedidaktiske arbeidet som er viktige for både lærere og forskere å ta med seg. Den største utfordringen slik Eikeland ser det, er å knytte historisk læring til de demokratiske dannelsesmål som finnes i den nyeste læreplanen. For å gjøre

dette kreves en solid forankring i historisk forskning og forståelse for hvordan kunnskap utvikles. Samtidig må vi bruke historien til å bygge opp under de demokratiske verdier vi har, og få en forståelse av hvordan identitetsdannelse skjer. Eikeland drøfter dannelsesbegrepet som er sentralt i kunnskapsløftet, noe som er greit, men som for øvrig burde vært drøftet tidligere, i og med at demokratisk dannelse og historie er de overordnede begrepene i boka. Et viktig poeng for Eikeland er at skolen ikke må domineres av historisk faktakunnskap på en slik måte at historisk læring kommer i bakgrunnen. Ifølge Eikeland er en av historiedidaktikkforskningens utfordringer å anvende ulike former av historiedidaktisk teori på læringsopplegg både i klasserommet og utenfor skolen, samt innhente ekspertise som ikke bare kommer fra historiefagsfeltet.

Så tilbake til spørsmålet om boka er relevant for målgruppa. Det finnes allerede gode innføringsbøker som viser hvordan den nyere historiedidaktikken er påvirket av både den tysk-danske retningen og den anglo-amerikanske retningen. Historiedidaktikeren Erik Lund har for eksempel gjort en utmerket jobb med å knytte både historiedidaktisk teori og praksis sammen i boka *Historiedidaktikk*. Likevel vil en bok som omhandler historie og demokratisk dannelse, som er et sentralt mål i læreplanen, være både nødvendig og relevant. Således dekker forfatteren et viktig område i historiedidaktikken når han viser leseren hvordan historie kan være et viktig redskap for demokratisk dannelse. Eikeland gir også gode og lettfattelige eksempler som knytter historiedidaktisk teori og praksis sammen. Likevel er hovedinntrykket at boka i stor grad tar for seg grunnleggende tema i historiedidaktikken som allerede er belyst i andre verk. Bokas form kan også være litt problematisk å få tak på. Innledningsvis sier Eikeland at boka blant annet har sitt utgangspunkt i forelesninger gitt til studenter i historiedidaktikk, noe boka dessverre bærer preg av, da den synes noe lite gjennomarbeidet. Ikke fordi det han skriver ikke er interessant, men fordi kapitlene kan oppfattes som noe unyansert, hovedsakelig fordi de ofte blir presentert gjennom noen få store forskere innen historiedidaktikken, som for eksempel Eric Bernhard Jensen.

Referanser:

- Kjelstadli, K. (1999). *Fortida er ikke hva den en gang var*. Oslo: Universitetsforlaget.
 Lund, E. (2011). *Historiedidaktikk*. Oslo: Universitetsforlaget.